

дикe Рада“ (Гласник народног универзитета Боке Которске, година V бр. 1—4, стр. 37).

У своме раду „Огранци за историју Црне Горе“ В. Врчевић пише и ово: „Године 1837, док сам ја онда у Будви живио сиће Владика црногорски Петар II. у некад бивши Манастир под Мајине; чу за мене, те посла својега ђакона Ива Попова Зеца, Аустријског поданика из Побора, да бих пошао к њему у Манастир. . .“ („Дубровник“, забавник Штедионице дубровачке за годину 1870, бр. III, стр. 99).

Марко С. Николић

О НАИМЕНОВАЊУ ПРВОГ ЦРНОГОРСКОГ МИНИСТРА СПОЉНИХ ПОСЛОВА

Тек послије Берлинског конгреса формирана су министарства у Црној Гори. Тада је наименован и први министар спољних послова. Међутим, много прије тога учињен је покушај да се образује министарство спољних послова и да се наменује министар. Изложићемо то на основу неколико архивских података.

Прилично сређену и европеизирану администрацију, коју је спровео књаз Данило, наслиједио је и продужио да усавршава његов наслједник млади књаз Никола, који је због изненадне смрти свог стрица прекинуо учење у париском лицеју Louis le Grand. Он је задржао особље које је имао књаз Данило, међу којим и његова секретара Теодора Илића, Србина из Војводине, а желио је да се поново врати из Париза у Црну Гору познати сарадник и секретар књаза Данила за спољну кореспонденцију Анри Делари. Тежња се није испунила јер је Делари мало послије тога умро у Паризу.

Приликом преузимања власти, књаз Никола је обавијестио о томе европске дворове и њихове конзуле у Скадру и Дубровнику као и скадарског пашу, гувернера турске Албаније. Истовремено Сенат је то објавио народу једним прогласом а стилизован је текст књажеве заклетве народу као и текстови заклетве коју су књазу положили сенатори и народ. Ови се документи сада налазе у Архивском одјељењу Државног музеја на Цетињу у препису са оригинала које је овјерио Теодор Илић и ми ћемо их овдје дословно саопштити.

Проглас народу о убиству књаза Данила гласи:

„Славни народе!

Његово Височанство премилостиви и нигда незаборављени Књаз и Господар Црне Горе Данило I, убијени од разбојничке руке у недјељу у вече, умро је синоћ у 7 сати у Котору, а сада сарањен. Сваком је добро позната велика љубав његова према ота-

честву нашем и народу Црногорском, који је као добар отац са својом дјецом управљао и бринуо се о срећи и напретку његовом дан-ноћ за девет година. Он је много добра учинио народу и отачеству своме, а и више би учинио био да му се живот не пресјече управо онда, кад је превелике своје напоре у дјело провести мислио; борећи се са смрти гледао јој је неустрашимо у очи и до посљедњег свог часа није престао водити бригу о свом милом народу. Да би и послје њега мир и поредак владао, препоручио је црногорском народу за будућег Књаза и Господара његовог, брата ња свога, сина Војводе Мирка, Господина Николу Петровића Његоша, заклињући га да га слуша и да му се покорава и ову своју вољу саобштио је земаљском Сенату.

Сенат повинујући се посљедњој наредби покојног Господара свога и признавајући заслуге куће Петровића једногласно проглашује за будућег Књаза и Господара Црне Горе Господина Николу Петровића Његоша и овим позива све главаре народне и вас народ уобште на вјерност и покорност.

Живио Књаз Никола!

Дано у здању Сената на Цетињу

3 Августа 1860

(м. п.)

Слиједи потписи свију сенатора

Т. Илић, Државни секретар⁽¹⁾

Затим је Суд црногорског Сената објавио овај Оглас о ступању Николе I:

„НАРОДЕ!

По налогу Свијетлог Књаза и Господара нашег Николе дајем вам на знање, како се Књаз Данило упокојио, и на његово мјесто постављен за Књаза и Господара будућег Црногорског Господин Никола син Господина Мирка, Он заповиједа сваком да буде миран. Никакви расправа да се не догађа међу вама, заповиједи старјешина испуњавајте најточније, све старјешине народње, од најмањег до највећег потврдио је Свијетли Књаз и заповиједио да у својој дужности остану какву је који прије имао за вријеме покојног Књаза Данила. Слушајте се и пазите се међу собом, јер ће сваки своју кривицу и непослушност најстрожијом казном платити. Ово је заповијест Свијетлога Књаза, а Сенат Вам је обзнањује да се сваки може владати.

Цетиње, 3 Августа 1860 года

који препис сасвим сагласан оригиналу

Т. Илић, Државни Секретар⁽²⁾

Текстови заклетве гласе:

¹⁾ Копија у АО ДМЦ. — Приновљени документи 1860 године.

²⁾ Поменути Архив.

„ЗАКЛЕТВА

Његовог Височанства Николаја I Књаза и Господара Црногорског

Мене је поставио божији Промисао за Књаза и Господара Црногорског народа, а уједно предао ми је и удужност да повјерени ми народ к срећи водим. Ја се заклињем истиним Богом, да ћу вјеран бити моме народу, да ћу цијелог живота мога својски бринути се да му прибавим код страни народа уважење, а на дому безбједност и мир, да ћу строго пазити да судије право суде и да сваки без разлике Црногорац своју дужност тачно свршује. Заклињем се Богом, да ћу сваког поштеног и правог бранити а кривога казнити, не гледајући ни на његов рад, ни чин, ни достојанство.

Како се ја право клео, тако мени Бог помогао!

Књаз Црногорски

Николај (с. р.)

Цетиње, 8 септембра 1860

(м. п.)

Слаже се с оригиналом

Т. Илић, Попеч. Иностр. Дјела“³⁾

„ЗАКЛЕТВА

Црногорског Сената Његовом Височанству Николају I Књазу и Господару Црногорском

Заклињемо се истинитим Богом пред частним крстом и Светим Јеванђељем да ћемо навијек бити вјерни нашем Господару Књазу Црногорском Николају I, да ћемо повјерено нам достојанство носити на чест нашу и Господара нашег, а корист Црногорског народа, и да ћемо сваком судити по правди и по чистој нашој савјести. — Како ми вјерни били нашем Господару и Књазу Николају I тако ми срећни били, и како ми другоме судимо, тако нам судио Бог!

Цетиње, 8 Септембра 1860

(м. п.)

Следују потписи сенатора

Слаже се с оригиналом

Т. Илић, попеч. Иностр. Дјела“⁴⁾

„ЗАКЛЕТВА

Црногорског народа Његовом Височанству Николају I, Књазу и Господару Црне Горе

Заклињемо се истиним Богом и пред часним Крстом и светим Еванђељем, да ћемо навијек бити вјерни нашем Господару

³⁾ Поменути Архив.

⁴⁾ Поменути Архив.

Књазу Црногорском Николају I, и да смо готови наш живот положити под његовом заставом како би год то Његова воља била! — Како ми вјерни били нашем Господару и Књазу Николају, тако ми срећни били и тако нам Бог помогао!

Цетиње, 8 септембра 1860

Сљедују потписи

Слаже се с оригиналом

Т. Илић, Попеч. Иностр. Дјела⁴⁵⁾

Прогласи су, као што се види, датирани 3 августа 1860 и овјерио их је Теодор Илић као државни секретар. На текстовима заклетве од 8 IX 1860 Илић се потписује као министар иностраних послова. Значи да је у размаку од мјесец дана дошло до наименовања Илића за министра. Којег је то датума било, не може се утврдити. Исто тако поставља се питање како је дошло до тога. Свакако, Илић у овом није самовласно поступио.

О свом наименовању и преузимању дужности Илић је поступио протоколарно: једном циркуларном нотом обавијестио је конзуле у Скадру и Дубровнику и Абди-пашу, гувернера Албаније. Копија те ноте на српском и француском језику на полеђини има заглавље руком исписано: Попечитељство Иностраних дјела, Цетиње 15 септембра 1860, Бр. 2 и гласи:

„Господине Конзуле,

Имам част извијестити Вас, Господине, да ме је наименовало Његово Височанство својим попечитељем Иностраних Дјела и предало у моје руке кореспонденцију са Властима страних држава. Извјештавајући Вас, Господине, о овом, молим да би се убудуће у свима званичним пословима обраћали непосредствено на мене или на Попечитељство Иностраних дјела.

Примите. . .

Цетиње, 15 септембра 1860

Попечитељ Иностраних Дјела **Т. Илић**

Овако Г. К. Петковићу, руском Импер. Консулу у Дубровнику и г. Сученкову, Рус. Импер. Консулу у Скадру.

Овако и Губернатору Албаније Њ. Е. Абди-паши, Пруском и Енглескоме Конзулу, но на француском језику⁴⁶⁾

У копији ове ноте, као што се види, није назначено да је обавјештење послато и француском конзулу у Скадар, познатом Екару, који је играо тако значајну улогу у Црној Гори за живота књаза Данила. Изгледа заиста да Екар о томе није био обавијештен, како се да закључити из ниже наведеног његовог писма. Да ли је то индиција која указује да је постојала тенденција о о-

⁴⁵⁾ Поменути Архив.

⁴⁶⁾ АО ДМЦ., — Епоха књаза Данила, 1860.

слобођењу од његовог савјетовања и уопште од француског утицаја? Екар, међутим, није мислио да напусти стечене позиције на Цетињу. Он је баш тих дана био дошао на Цетиње и о том свом путу обавијестио је Тувнела, француског амбасадора у Цариграду, писмом из Скадра од 6 октобра 1860. У писму Екар излаже да је на Цетињу нашао књаза Николу болесна од запаљења плућа, што је забринуло доктора Тедескија, лекара, који је био на служби и код књаза Данила. Екар даље каже да је због књажеве болести морао да разговара о ситуацији са војводом Мирком. Од њега је Екар дознао да је књаз Никола „по сугестији свог секретара, а да би имитирао Србију, наименовао свог секретара за свог министра иностраних послова и да се овај пожурио, користећи књажеву болест а знајући да се Екар очекује на Цетињу, да ту одлуку саопшти конзулима у Скадру и аустриским властима. Муку сам имао, каже даље Екар, да укажем војводи Мирку колико је једна таква мјера незгодна, како она може изазвати потсмјех на рачун књажев и опозицију од стране конзула, који су навикли да директно буду у вези са његовим покојним братом. Тек пошто сам указао на опасност која би могла настати за књаза, његова сина, ако не буде сам водио државне послове него их буде предао у руке једном бившем учитељу основне школе, којег једва познаје и који би могао ангажовати одговорност свог господара чак и без његова знања, успио сам да Мирко опозове ову одлуку и да обавијести конзуле о дезавуисању овог господина. Узео сам са собом писма да их предам мојим колегама прије него што добију ноту господина Илића, која је послата преко поште, тако да се може помислити да је књаз преварен и да конзули неће имати потребу да јављају о овој одлуци, која би несумњиво њиховим владама приказала рђаву слику о новом књазу.“⁷⁾

Текст обавјештења које је послао војвода Мирко конзулима познат је по копији ноте која је послата руском конзулу Петковићу у Дубровник, а налази се у већ поменутом Цетињском архиву. Он гласи:

„Цетиње, 21 септембра 1860

Ваше Високородије,

Пред неколико дана, кад је Књаз и Господар Николај понешто заболовао, послао је Вам Његов секретар Госп. Илић писмо бр. 2, 15 септембра о. г. у којем добро није разумио толковати намјерење и смисао заповијести Његовог Височанства. Књаз Николај никада намјеравао није своју кореспонденцију пренијети и моли вас Господине Консуле, да имате доброту адресовати сва званична писма непосредствено тако, како сте ово благоизволили чинити с Његовим Стрицом благопочившим Књазом Данилом.

⁷⁾ Archives des Affaires étrangères à Paris: Turquie 1860, — Scutari — Monténégro.

Примите, Ваше Високородије, увјерење мог особитог почитовања и уважења.

По заповијести Његовог Височанства
Војвода од Граховца
М. Петровић

Адреса:

Његовом Високородију
Господину К. Д. Петковићу,
импер. руском консулу у Дубровник⁽⁸⁾

Тако је завршено питање о именовану првог црногорског министра иностраних послова. У овоме, Илић је несумњиво одиграо значајну улогу. Његова сугестија на младог и неискусног књаза, примјер Србије и амбиција, све је то могло дјеловати, али се ипак не да схватити да је он у овом деликатном питању иступао самостално поред искусног, обазривог, плаховитог и увијек будног чувара династичких интереса војводе Мирка. Могло је бити још у питању и несхватање о сазрелости ситуације у ондашњој Црној Гори за један овакав потхват, као и тежња за осамостаљењем коју је Екар тако нагло спријечио.

Послије одласка из Црне Горе Илић није прекидао везе које је стекао на Цетињу и поносно је носио титуле које је ту добио. Види се то из списка претплатника на „Јуначки споменик“ од војводе Мирка за 1864 годину, међу којима из Београда стоји и име: „Тодор Илић, бивши државни секретар и попечитељ иностраних дјела Њ. В. Књаза црногорског Николе I.“

Др Андрија Лаиновић

ИЗВЕСТИЈЕ О СВРШЕНОМ ПОСЛУ У ЦРНОЈ ГОРИ*

Кад оно прошле године бијах одликован највишим избором за пошљање у Црну Гору, да тамо будем са својом струком на располагају Њег. Свет. Кнеза Николе I, умедох одма уважити поклоњено ми највише поверење, које сам свагда тежио да за сво време мога заграничног бављења у подпуној мери оправдам, — али ја бејах у једно свестан и свију оних практичних последица, што бејаху скопчане колико са почасном, толико исто и са тешком задањом, коју имадох особиту част извршити.

⁸⁾ Копија у АО ДМЦ., — Приновљени документи, 1860 г. Француски превод у Архиву француског министарства спољних послова у Паризу Archives des Affaires étrangères à Paris: Turquie 1860: Scutari — Monténégro.

^{*} Овај нам је рукопис уступио из породичне архиве М. Д. Милутиновића из Београда, унук Симе Милутиновића Сарајлије. — Уред.